

rituum ait, cap. vii. „Superiora illa agmina ab intimis nunquam recedunt, quoniam ea quæ præminent, usum exterioris officii nunquam habent.“ His auctoritatibus innituntur qui Angelos mitti, nisi inferiores, inficiantur. Quibus obicitur quod Isaias, cap. vi. 6. ait: „Volavit ad me unus de Seraphim: qui ordo superior est, & excellentior. Ideoque si de illo ordine mittuntur, non est ambigendum quin etiam & de aliis mittantur. Apostolus quoque ait, Hebr. 1. 14. „Omnes sunt administratores spiritus, in ministerium missi.“ His testimoniis asserunt quidam, omnes Angelos mitti. Nec debet indignum videri, si etiam superiores mittantur, cum & ille qui creator est omnium, ad hæc inferiora descenderit.

Quod si omnes mittantur, cur unus tantum ordo nomine Angelorum censetur.

HIC oritur quæstio. Si omnes mittantur, & nuntii Dei existunt, quare unus tantum inter novem ordines Angelorum nomine censetur? Ad quod quidam dicunt, omnes quidem mitti; sed alios sæpius, & quasi ex officio instructo, qui proprie Angeli, vel Archangeli nominantur; alios vero rarius mitti, scilicet majores, causa extra communem dispensationem oborta; qui cum Angelorum ministerium suscipiunt, etiam nomen assumunt. Unde in Psalm. ciii. 4. „Qui (1) facit Angelos suos spiritus:“ quia illi qui natura spiritus sunt, aliquando Angeli, idest nuntii fiunt.

Putant quidam, Michaellem, Gabrielem, & Raphaellem de superiori ordine fuisse; & sunt hæc nomina spirituum, non ordinum.

ET putant quidam, Michaellem, Gabrielem, & Raphaellem de superiori ordine fuisse. Michael interpretatur quis ut Deus; Gabriel fortitudo Dei; Raphael medicina Dei. Nec sunt ista nomina ordinum. Alii vero non unius singulariter, & determinate, sed nunc hujus, nunc illius esse nomen, secundum qualitatem eorum ad quæ nuntianda, vel gerenda mittuntur. Sicut & demonum quædam nomina sunt quæ quidam putant unius esse propria, alii vero pluribus communia. Diabolus quippe, qui græce ita vocatur, & criminator interpretatur, vel deorsum fluens. Hebraice dicitur sathan, idest adversarius: dicitur & belial, idest apostata, & absque jugo: dicitur etiam leviathan, idest additamentum eorum: & alia plura reperies nomina quæ vel unius spiritus sunt propria, vel pluribus communia.

Quomodo determinent præmissas auctoritates, quæ videntur adversari, qui dicunt, omnes Angelos mitti.

QUI autem omnes Angelos mitti asserunt, præmissas auctoritates, Danielis scilicet, & Dionysii, ita determinant. Dicuntur superiora agmina Deo assistere, & ab intimis nunquam recedere, non quia aliquando mittantur, sed quia rarissime ad exteriora prodeunt: neque tunc ab intimis recedunt; sed Dei præsentia, & contemplationi semper assistunt. Quod etiam faciunt qui frequenter mittuntur.

Quos alii dicant mitti, & quos dicant non mitti, cum determinatione auctoritatum quæ videntur sibi adversari.

Alii vero dicunt, tres ordine supremos, scilicet Seraphim, Cherubim, & Thronos, ita creatori Deo assistere quod ad exteriora non exeunt. Inferiores autem tres ad exteriora mitti. Tres vero medios inter utrosque consistere, non modo dignitate vel loco, sed etiam officio: quia præceptum divinum à superioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideoque cum supremi mediis, & mediis imis, arque hi hominibus præceptum Dei nuntiant; merito omnes Angelos nominari dicunt. Et ob id forte Apostolus dicit, Hebr. 1. omnes spiritus administratores esse Filii, & mitti in ministerium. Vel per omnes, non singulos ordines, sed de inferioribus ordinibus singulos Angelos complexus est. Illud vero quod Isaias, cap. vi. dicit, per verba Dionysii, de cæli Hier. cap. xiiii. determinant, dicentis: „Hi spiritus qui mittuntur, percipiunt horum vocabulorum gerunt officium.“ Unde dicunt, illum Angelum qui missus est ad Isaiam, ut mundaret, & incenderet labia Prophetæ, fuisse de ordine inferiorum; sed ideo dictus est fore de Seraphim, quia veniebat incendere, & consumere delicta Isaie.

DIVISIO TEXTUS.

Posita distinctione ordinum, Magister hic determinat quosdam actus qui ordines distinctos consequuntur: & dividitur in partes duas. In prima determinat de quibusdam actibus qui consequuntur omnes ordines, scilicet assistere, & ministrare; in secunda determinat de actu custodiæ, qui specialiter uni ordini competit, distinctione xi. Illud quoque sciendum est, quod Angeli boni deputati sunt ad custodiendam hominum. Prima in tres secundum tres opiniones, quæ in littera ponuntur. Secunda incipit

(1) *Vulgata; qui facis Angelos tuos.*

Patrem vocat) præmisit quod ex minorum Angelorum agminibus foras ad explendum ministerium visibiliter mittuntur, cum ad humana solatia veniunt; subdit: Non superiora illa agmina &c. Hoc & S. Thom. notat infra in expositione Textus.

ibi: *Quibus obicitur quod Isaias ait; tertia vero ibi: Alii vero dicunt, tres ordines supremos... ita creatori Deo assistere quod ad exteriora non exeunt. Circa secundum tria facit. Primo ponit ea quæ sunt ad confirmationem secundæ positionis contra primam. Secundo excludit quamdam quæstionem, ibi: Hic oritur quæstio. Si omnes mittuntur... quare unus tantum inter novem ordines Angelorum nomine censetur? Tertio respondet ad probationes primæ opinionis, ibi: Qui autem omnes Angelos mitti asserunt, prædictas auctoritates... ita determinant. Quæstio autem quam removet, sumitur ex nomine Angeli: unde primo removet eam; secundo exponit quædam nomina*

QUÆSTIO I.

mina Angelorum, ostendens in quibus conveniant, ibi: *Et putant quidam Michaellem, Gabrielem, Raphaellem de superiori ordine fuisse.*

QUÆSTIO I.

HIC quatuor quærentur.

Primo. Utrum omnes Angeli assistant.

Secundo. Utrum omnes ministrent.

Tertio. Si non, qui assistant, & qui ministrent.

Quarto. Utrum illi qui ministrant, per ministerium à contemplatione retardentur.

ARTICULUS I.

Utrum omnes Angeli assistant.

I. P. quæst. cxii. art. 3.

1. **A**D primum sic proceditur. Videtur quod omnes Angeli assistant. Assistere enim dicuntur Regi qui ejus vultum præsentialiter intuentur. Sed Matth. xviii. 10. dicitur de Angelis ad custodiam deputatis, quod *semper vident faciem Patris*; qui tamen sunt inferioris ordinis. Ergo videtur quod omnes Deo assistant.

2. Præterea. Secundum Gregorium (hom. xxxi v. in Evang.) illi dicuntur assistere qui intimam contemplationem perfruuntur. Sed omnes Angeli intime contemplantur, cum eos à contemplationis acumine nec pondus corporis, neque culpa retardet. Ergo videtur quod omnes assistant.

3. Præterea. Cuicumque convenit illud quod majus est, videtur etiam quod minus est sibi convenire, si utrumque sit dignitatis. Sed inter omnes actus patriæ, fruitio est nobilissima. Ergo cum omnes fruuntur, videtur multo fortius quod omnes assistant.

4. Præterea. A conspectu Dei multo amplius distant mali angeli quam boni. Sed mali angeli etiam dicuntur Deo assistere, ut habetur Job. i. 6. quod cum (1) *venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam sathan*. Ergo videtur quod omnes Angeli assistant.

Sed contra. Daniel. vii. 10. dicitur: *Millia millium ministrabant ei*: ubi dicit Gregorius (a), quod alii sunt qui assistant, alii qui ministrant. Ergo non omnes assistant.

Præterea. Illi dicuntur Regibus assistere qui in eorum palatiis habitant. Sed, secundum Dionysium, esse (2) in vestibulis Divinitatis est proprium primæ hierarchiæ. Ergo videtur quod illi tantum assistant.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod assistere dicitur in Angelis ad similitudinem eorum qui Regibus assistant. Assistere autem Regi dicuntur qui circa eum sunt. Unde cum proprium primæ hierarchiæ assignet Dionysius circa Deum esse, eis tantum convenit assistere. Dicuntur autem circa Deum esse, in quantum immediate illuminationes percipere possunt in ipsa simplicitate divini luminis, & hoc propter perspicacitatem suæ intelligentiæ. Quanto enim aliquis intellectus est perspicacior, tanto ex principio universalis cogniti in plures conclusiones, & in plu-

In II. Sent. Tom. II.

(1) *Al. venient. (2) Al. investigabilis.*

Ex Edit. P. Nicolai. (a) In Glossa ex hom. xxxiv. in Evang. & expressius Lib. XVII. Marc. cap. ix.

ra scibilia potest devenire: & illi qui minus sunt perspicacis intellectus, non possunt quæstionum veritates videre, nisi in principiis contractis, & appropriatis ad materiam illam. Et ideo illi supremi intellectus primæ hierarchiæ in ipso primo illuminationum principio omnis illuminationis rationes percipiunt; & propter hoc circa Deum esse dicuntur, & ei assistere: inferiores vero cognitionem accipiunt ex ipso lumine jam diviso, & multiplicato in ipsis supremis Angelis respectu divinæ simplicitatis; & propter hoc non dicuntur circa Deum esse, & sibi assistere.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis omnes immediate essentiam divinam contemplantur, non tamen in ipsa omnes inspicere possunt hoc quod ad eorum ordinem, idest hierarchiam, pertinet: & ideo non assistant, proprie loquendo, omnes.

Ad secundum dicendum, quod intime contemplari potest dici aliquis tripliciter. Vel secundum quod ejus consideratio non distrahitur ad exteriora scibilia; & sic omnes Angeli boni, & mali intime contemplantur, quia scientiam à sensu non accipiunt: aut per hoc quod non indigent exteriori similitudine, in qua Deum contemplantur, quæ scilicet sit extra essentiam ejus, sed eum in essentia sua vident; & sic intime contemplantur omnes beati, non autem in statu creationis, nec iterum mali Angeli: aut per hoc quod non tantum essentiam Dei vident, sed ipsam penetrantes, in ipsa inspicunt ejus effectus, qui in ipsa per similitudinem relucent; & sic intime contemplari est proprie assistere: & hoc solum Angelis primæ hierarchiæ convenit; secundum alios vero modos dicitur secundum quod assistere.

Ad tertium dicendum, quod fruitio est nobilissimus actus patriæ; qui quamvis omnibus communis sit, non tamen æqualiter omnibus contingit; sed sunt diversi gradus fruitionis, & altissima fruitio est in assistendo. Unde non sequitur quod omnes fruentes assistant.

Ad quartum dicendum, quod demones dicuntur inter assistentes; in quantum cum eis conveniunt in primo modo intimæ contemplationis.

ARTICULUS II.

Utrum omnes Angeli mittantur in ministerium.

I. P. quæst. cxii. art. 2.

1. **A**D secundum sic proceditur. Videtur quod omnes Angeli in ministerium mittantur. Nulli enim dubium est quin divinæ personæ excedant omnes Angelos in infinitum. Sed divinæ personæ mittuntur, ut Filius, & Spiritus Sanctus, ut in I. Lib. dist. xv. quæst. 1. art. 2. dictum est. Ergo multo fortius omnes Angeli.

2. Præterea. Inter omnes ordines primus ordo est Seraphim. Sed Seraphim leguntur missi. Isai. vi. 6. *Volavit ad me unus de Seraphim*. Ergo videtur quod multo fortius alii mittantur.

3. Præterea. Apostolus ad Hebræos intendit probare per ministerium Angelorum, Christum Angelis majorem esse, per hoc quod ipse, non sicut minister, sed sicut verus hæres in domo Dei Patris est. Unde dicit ad Hebr. 1. 14. quod *omnes sunt administratores spiritus, in ministerium missi*. Sed Christus

N

sim

simpliciter omnibus Angelis maior est. Ergo videtur quod, secundum intentionem Apostoli, omnes Angeli in ministerium mittantur.

4. Præterea. Omnes cœlestes spiritus Angeli dicuntur. Sed Angelus idem est quod nuntius. Ergo videtur quod omnes ad exteriora nuntianda mittantur.

5. Præterea. Quod Angeli ministrent nobis, hoc est propter eximiam caritatem eorum in nos. Sed quanto superiores sunt, tanto majori caritate fervent. Ergo videtur quod eis convenit magis nobis ministrare.

Sed contra. Secundum Dionysium, cœl. Hierar. cap. 111. hæc est lex Divinitatis inviolabiliter stabilita, quod à primis ultima per media perficiantur. Sed inter nos & primos Angelos sunt medii inferiores. Ergo primorum actio immediate non pervenit ad nos, sed est per medios secundos.

Præterea. Inter agens & recipiens (1) dicitur esse proportio. Sed recipere divinas illuminationes proportionatas nobis, & per convenientiam nostræ hierarchiæ, convenit inferioribus Angelis. Ergo videtur quod tantum immediate ipsi ad nos mittantur.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod Gregorius, hom. xxxiv. in Evang. istam quæstionem movet; sed in neutram partem assertive determinat. Quidam vero dicunt, aliquos Angelos ex officio ad ministerium deputari, ut inferiores; sed (2) quod aliqua causa extra communem dispensationem exorta, etiam superiores in ministerium mittuntur. Sed istud non videtur necessarium: quia ad quantumcumque maxima nuntianda, vel exequenda inferiores ordines sufficient. Et præterea quamvis hujusmodi magna fiant præter communem cursum naturæ, non tamen fiunt præter ordinem gratiæ, secundum quem (3) ordinum distinctio attenditur. Et ideo secundum Dionysium dicendum, quod superiores Angeli nunquam immediate circa nos ministerium habent: & hujus ratio ex tribus potest assumi. Primo ex dispositione divinæ sapientiæ, cujus ordinatione, vel lege sancitum est ut à superioribus in ultima per media actiones perveniant, ut sic sit ordinata connexio in omnibus partibus universi; & nulli sua nobilitas subtrahatur, quæ est in hoc ut inferiorum quodammodo causa existat quantum ad aliquid. Secundo ex parte illuminationum. Sicut enim in actionibus corporalibus requiritur proportio inter agens & recipiens, quod præcipue in sensibus patet, qui ab excellenti sensibili corrumpuntur; ita etiam est in intellectualibus. Unde intellectus hebes ad subtilissimas veritates non pertingit. Cum ergo lumen intellectuale in supremis Angelis sit simplicissimum, & universalissimum, non est proportionatum intellectui nostro, qui est in ultimo gradu intellectualium substantiarum; nisi prius contrahatur, & determinetur in ipsis inferioribus, qui sunt minoris simplicitatis. Tertio ex parte ipsarum actionum quas circa nos exercent: cum enim actiones ministerii sint particulares, & circa particularia, oportet quod earum consecutio sit per formas (4) magis contractas, & particulares quam in superioribus. Hæc autem sunt formæ quæ sunt in Angelis inferiorum ordinum: & ideo executio divinorum mysteriorum pertinet ad

(1) Forte debet. (2) Al. omittitur quod. (3) Al. ordinem. (4) Al. maxime contractas & particulares in superioribus.

inferiores Angelos: & hæc est causa quare Philosophi posuerunt duplices motores orbium: scilicet quosdam conjunctos, quos vocabant orbium animas, quorum conceptiones sunt determinatæ, & particularizatæ; & hos etiam Avicenna, tract. ix. suæ Metaph. cap. 11. circa finem, dicit Angelos ministrantes: alios vero separatos, quos intelligentias dicunt, in quibus sunt formæ simplices, & universales; & hos dicit Angelos esse assistentes. Unde patet quod hæc positio rationabilior est: tum quia Dionysius hoc tradit, qui discipulus Pauli fuit, & dicitur ejus visiones scripsisse: unde eum frequenter in auctorem inducit, & præcipue in divisione hierarchiarum; & sicut in XIII. cap. cœlest. Hier. inquit, hæc positio vulgata erat tempore primitivæ Ecclesiæ: tum etiam quia dictis Philosophorum magis consonat, ut ab eis ea quæ contra fidem non sunt, accipiamus, aliis resecatis.

Ad primum ergo dicendum, quod missio æquivocè convenit divinis personis, & ipsis Angelis: divinæ enim personæ non mittuntur mutando locum, sed per novum effectum gratiæ gratum facientis in sanctis animabus; sed Angeli mittuntur mutando locum, & operando in nos, non sicut agens primum, sed sicut agentia secunda determinata, & proportionata respectu propriorum recipientium: & ideo ratio procedit ex æquivoco.

Ad secundum dicendum, quod illam objectionem solvit Dionysius in XIII. cap. cœlest. Hierar. dupliciter. Primo ut dicatur, quod ille qui missus est ad purgandum labia Isaia, fuit de inferiori ordine, & dictus est de Seraphim æquivocè, quia per ignem purgare venerat. Secundo ut dicatur, vere eum fuisse de ordine Seraphim. Non tamen ille Angelus qui visionem revelabat, erat de superiori ordine, sed de inferiori. Sed cum virtus hierarchica quæ est in inferioribus Angelis sit primo à Deo, & consequenter à superioribus Angelis in inferiores descendens; Angelus visionem formans reduxit Prophetam in cognitionem non solum virtutis immediate agentis, sed etiam virtutis divinæ, unde ostendit Dominum super solium sedentem; & per consequens virtutem supremorum in Angelis, unde ostendit Seraphim circa thronum stantia; & ostendit virtutem purgativam ab eis per inferiores Angelos usque in homines devenire, per hoc quod Seraphim videbatur ad eum volans pervenire. Et ponit exemplum de sacerdote, qui absolvit ex potestate à Pontifice descendente; ac si diceret: Pontifex te absolvit, qui mihi tradidit potestatem absolvendi te: ita & Angelus ostendit Seraphim purgantem, quia ipse in virtute ejus purgabat.

Et per hoc etiam patet responsio ad tertium: quod omnes dicuntur ministrare, in quantum inferiores virtute superiorum, ministerium exequuntur. Vel potest dici, quod Apostolus, Hebr. 1. intendit probare præminentiam novæ legis ad veterem, propter eminentiam Christi, qui novam legem dedit, ad Angelos, per quos vetus lex tradita est. Unde loquitur quantum ad Angelos ultimi ordinis, per quos lex tradita est; ut sic lex nova, cujus Christus est auctor, legi veteri præponatur.

Ad quartum dicendum, quod omnes cœlestes spiritus, secundum Dionysium, cœl. Hier. cap. 111. & de div. Nom. cap. 1v. dicuntur Angeli, non quia ad aliquid nobis nuntiandum mittantur, sed quia di-

SOLUTIO.

vinum lumen, quod caligini, & tenebris propter sui simplicitatem, & immensitatem fulgoris comparatur, secundum quod est in suo fonte, in ipsis recipitur cum minori simplicitate; & ideo magis est proportionatum (5) intelligibilibus sequentium; & propter hoc dicuntur nuntiare, vel manifestare lumen divinum; & sic unusquisque angelus inferior sui superioris manifestativus est, sicut nubes nuntiant lumen solis, quod in suo fonte inspicere non potest. Si autem dicantur Angeli propter nuntiationem exteriorem, ut Gregorius dicere videtur, hom. xxxiv. ut supra, tunc etiam Angelis superioribus convenit, in quantum de rebus nuntiandis inferiores illuminant.

Ad quintum dicendum, quod superiores Angeli propter caritatem quam in nos habent, inferiores movent, & dirigunt ad operandum nostram salutem: nec aliquid perfectæ caritati detrahitur, si ministerium immediate non exequuntur.

ARTICULUS III.

Utrum omnes Angeli secundæ hierarchiæ mittantur.

I. P. quæst. cxii. art. 4.

1. Ad tertium sic proceditur. Videtur quod omnes Angeli secundæ hierarchiæ mittantur. Omnes enim Angeli vel assistunt, vel ministrant. Sed assistere est proprium primæ hierarchiæ, cujus est circa Deum esse, secundum Dionysium, de cœl. Hierar. cap. vii. Ergo omnes alii in ministerium mittuntur.

2. Præterea. Secundum Gregorium, Lib. XVII. Moral. cap. ix. plures sunt qui mittuntur quam qui assistunt. Sed si Angeli secundæ hierarchiæ non mittantur, plures assisterent, quia sex ordines sunt, tribus tantum ministrantibus. Ergo illi de media hierarchia mittuntur.

3. Præterea. Cum nullus Angelus alteri sit æqualis, quilibet Angelus, præter primum, & ultimum, est medius inter aliquos duos. Si ergo de ratione mediæ hierarchiæ esset quod in ministerium non mitteretur, pari ratione nullus Angelus mitteretur in ministerium, nisi ultimus tantum: quod dissonat & à veteribus Scripturis, & à dictis sanctorum. Ergo videtur quod illi de media hierarchia mittantur.

4. Præterea. Omnis potestas est ordinata ad executionem operis. Sed nomina ordinum secundæ hierarchiæ imponuntur à gradu potestatis. Ergo videtur quod eorum sit mitti ad exequendum ministerium.

5. Sed contra. Ordines unius hierarchiæ videntur esse æquipotentes in modo accipiendi divinas illuminationes. Sed dominationibus, quæ sunt in media hierarchia, non convenit in ministerium mitti: quia ministrare est contra rationem dominii. Ergo videtur quod nec alii ordines mediæ hierarchiæ mittantur.

6. Præterea. Lex Divinitatis est ut superiores reducant ultimos per medios. Sed inter mediam hierarchiam Angelorum & nostram est ultima hierarchia angelica. Ergo videtur quod illuminationes non immediate perveniant ad nos à media hierarchia; & ita Angeli illius hierarchiæ non mittuntur.

In II. Sent. Tom. II.

(5) Forte intellectibus sequentium, idest inferiorum Angelorum. (6) Nicolai architecton.

Respondeo dicendum, quod quidam dicunt, Angelos primæ hierarchiæ nullo modo mitti, sed assistere; Angelos vero tertie hierarchiæ mitti ad nos; sed Angelos mediæ hierarchiæ mitti ad illos de tertia: & hæc est opinio quæ tangitur in littera. Sed non videtur conveniens. Tum quia secundum hoc non esset differentia inter primam & mediam hierarchiam: non enim potest intelligi missio Angeli ad Angelum, nisi per hoc quod unus alium illuminat; sicut autem secunda illuminat tertiam, ita prima secundam. Tum etiam quia dictis sanctorum non consonat, qui assignant ordinibus secundæ hierarchiæ actus qui in executione exterioris ministerii complentur, ut miracula facere, demones arcere, & hujusmodi. Et ideo sequendo rationes nominum in sacra Scriptura nobis traditorum, ex quibus secundum doctrinam Dionysii, de cœl. Hier. cap. vii. usque ad ix. cap. ordinum proprietates, & officia colligere oportet, dicimus quod mediæ hierarchiæ duo ultimi ordines, scilicet Virtutes, & Potestates, in exterius ministerium mittuntur; Dominationibus autem mitti in ministerium non competit, sed dirigere omnes inferiores in suis ministeriis: hoc enim pertinet ad dignitatem domini ut ad nutum ejus dirigantur actiones subditorum, & ipse actionibus eorum non admisceatur. Unde à Gregorio, loc. cit. Principatibus, & Potestatibus præesse dicitur; & à Dionysio, de cœl. Hierar. cap. viii. major omni subjectione describitur Dominationum ordo: & ita relinquuntur quod ordo Virtutum sit supremus omnium ordinum qui mittuntur, quasi pertingens ad ultimum in divinis ministeriis: quod nonnisi competit, quia virtus dicitur ultimum in re de potentia, ut ponitur in I. Cœli & mund. text. cxvi.

Ad primum ergo dicendum, quod nullus ordo mediæ hierarchiæ est, proprie loquendo, de dispositione assistentium; sed pertinet ad dispositionem ministrantium. Sicut autem in artificialibus invenitur aliquis artifex qui tantum manu operatur, exequens præceptum alterius, & nulli imperans, sicut ille qui præparat materiam; alius vero qui præcipit præparanti materiam, & ipse operatur ad inducendam formam; alius vero qui nihil operatur, sed præcipit; habens rationes operis sumptas ex fine, cujus est conjectator, & talis dicitur (6) architecton, quasi princeps artificum, vel usualis in quantum utitur ministerio subditorum ad suum finem, ut ex II. Physic. text. xxv. habetur; ita etiam in ministeriis divinis Dominationes sunt quasi artifices dirigentes, & imperantes; alii vero sicut exequentes secundum gradum & modum suum: nihilominus omnes ministri dicuntur, sicut & isti omnes artifices.

Ad secundum dicendum, quod secundum hanc positionem verificatur dictum Gregorii, Lib. XVII. Moral. ut supra, quia plures erunt ordines ministrantium, quia sex, quam assistentium, qui sunt tres, ut ex dictis patet.

Ad tertium dicendum, quod medium, in quantum hujusmodi, non est immediate operativum, quia actio est secundum contractum, vel secundum situm in corporalibus, vel secundum ordinem in spiritualibus; sed si aliquid sit medium quantum ad aliquid, & quantum ad aliud ultimum, potest im-

mediate agere. Hoc autem contingit quando plures secundum gradum potentiae differentes, super idem operationem habent. Erunt enim aliqua actio quam circa illud potest efficere superior, quam non potest inferior facere; & quantum ad illam actionem illud supremum est ultimum. Alia vero actio est quam poterit inferior facere; & in illa est supremum operans, & non ultimum; sed medium inter primum dirigens, & ultimum operans: unde hanc actionem non faciet medium, nisi mediante ultimo: quod patet in exemplo prius inducto. Artifex enim qui inducit formam, in hac operatione est ultimus, quia nullus infra eum hoc potest, ut verbi gratia, compaginare tabulas ad formam navis complendam, & ideo hoc immediate facit. Sed preparationem materiae per dotationem tabularum facit mediante inferiori artifice, in quantum dat sibi regulas, quales debeant esse tabulae aptae ad compaginationem navis. Ita est etiam in ordinibus Angelorum. Potestates enim habent actum circa ea quae pertinent ad tranquillitatem totius universi, in quantum habent potentiam non limitatam; & talia ordo Potestatum per se facit. Alia vero sunt quae pertinent ad statum unius provinciae, vel regni; & hoc non faciunt Potestates, nisi mediantibus Principatibus, qui haec per se exequentur. Quaedam vero sunt pertinentia ad aliquem, vel ad aliqua specialiter; & haec etiam Principatus non exequentur, nisi mediantibus Angelis, in quibus etiam quae majora sunt, fiunt immediate per superiores, & quae minora sunt, immediate ab inferioribus.

Ad quartum dicendum, quod ex hoc quod ordines secundae hierarchiae nominantur a potentia, significatur quod ad ministrativam dispositionem pertinent; sed non oportet quod omnes immediate ministerium exequantur.

Ad alia etiam duo patet responsio per ea quae dicta sunt.

ARTICULUS IV.

Utrum Angeli impediuntur a contemplatione per executionem ministerii.

1. Ad quartum sic proceditur. Videtur quod Angeli per executionem ministerii a contemplatione retardentur: quia, ut habetur Tobiae xii. 20. Angelus in ministerio existens, dixit: *Tempus est ut revertar ad eum qui misit me.* Sed non revertitur nisi per contemplationem. Ergo videtur quod per ministerium a contemplatione Dei abscesserit.

2. Praeterea. Una potentia finita non potest simul in plures operationes. Sed potentia Angeli finita est. Ergo videtur quod non potest simul contemplari, & ministrare.

3. Praeterea. Intellectus creatus non potest simul plura intelligere. Sed quando ministrant Angeli, intellectu considerant ea quae agunt. Ergo videtur quod tunc divina contemplari non possunt.

4. Praeterea. Locus contemplationis est caelum empyreum. Sed cum sunt hic, secundum Damasce-

(1) Nicolai: ab invisibilitate recedunt, visibiles apparent.

Ex Edit. P. NICOL. (a) Partim Lib. II. Moral. cap. 11. ubi ait: *Non sic foras exeunt ut interne contemplationis gaudio priventur: & inferius: Per hoc quod circumscripti sunt, exeunt, & per hoc quod intus quoque praesentes sunt, nunquam recedunt etc.* Partim ex hom. xxxiv. in Evang. post sententiam Dionysii superius relata ex professo. (b) Ex Gregorio tamen mutuatus, qui hom. xxxiv. praenotata sic ait: *Et missi sunt (a Deo) & ante ipsum sunt: quia quolibet missi veniant, intra ipsum currunt.*

num, Lib. II. Fid. orth. cap. 111. non sunt in caelo. Ergo videtur quod exeundo circa nos ministerium, a contemplatione retardentur.

Sed contra est quod dicit Gregorius, (a) hom. xxxiv. in Evang. quod sic ad exteriora prodeunt quod ab intimis nunquam recedunt. Ergo videtur quod semper contemplantur, vel assistant, si sunt iidem ministrantes, & assistentes.

Praeterea. Beatitudo Angelorum non minuitur ex eorum ministerio. Sed eorum beatitudo tota est in contemplatione Divinitatis. Ergo in nullo per ministerium eorum contemplatio retardatur.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod Angeli beati nullam operationem habent quae non sit essentialis beatitudini, vel in qua per contemplationem beatam non dirigantur: & ideo contemplatio eorum se habet ad ministeria quae exequentur, sicut in artifice consideratio regularum artis ad executionem operis: eo quod ipse Deus est finis omnium operum hierarchicorum, & a fine sumitur ratio cuiuslibet operis: & ita se habet finis ad operabilia sicut principium ad speculabilia, ut in II. Phys. text. xci. dicitur. Et ideo sicut artifex simul considerat rationem artis, & exequitur opus; ita & Angelus simul contempletur Deum, & ministrat nobis.

Ad primum ergo dicendum, quod Angelus dicitur discedere a Deo, non per intermissionem contemplationis, aut per locum (quia intra Deum currunt, quocumque mittantur, ut dicit Venerabilis Beda, (b) eo quod Deus ubique est) sed per hoc quod (1) ab invisibilitate recedens, visibilis apparet, sicut Filius exivit a Patre, & venit in mundum, visibilis hominibus factus: Joann. xvi. & similiter dicuntur reverti ad Deum, quando deposita visibili specie ad pristinam indivisibilitatem revertuntur.

Ad secundum dicendum, quod contemplatio Angelorum magis se habet per modum receptionis quam actionis: & ideo sicut luna simul recipit lumen a sole, & illuminat inferiora corpora; ita etiam Angelus simul illuminatur in divina contemplatione, & illuminat inferiorem, vel ministrat circa nos.

Ad tertium dicendum, quod ea quae cognoscuntur diversis rationibus, intellectus non potest simul considerare: quia non potest consignari diversis similitudinibus simul, sicut nec corpus diversis figuris: sed ea quae cognoscuntur una ratione, vel quorum unum est ratio alterius, nihil prohibet simul intelligi.

Ad quartum dicendum, quod caelum empyreum non est locus contemplationis secundum necessitatem, sed secundum congruentiam, sicut & Ecclesia domus orationis dicitur: & ideo ratio non sequitur.

EXPOSITIO TEXTUS.

Item Dionysius in Hierarchia... ait. Verba quae sequuntur, sunt Gregorii, hom. xxxiv. in Ev. inducentis auctoritatem Dionysii non quantum ad

verba, sed quantum ad sensum.

Et putant quidam Michaellem, Gabrielem, & Raphaellem de superiori ordine fuisse. Hoc expresse contradicit Scripturae: quia Michael Daniel. x. ponitur

in ordine Principum; Gabriel autem dicitur de ordine Archangelorum; Raphael autem posset poni in ordine Archangelorum, secundum ea quae circa singulares personas exercuit.

DISTINCTIO XI.

Quod quaque anima habet Angelum bonum ad sui custodiam delegatum, & malum ad exercitium.

Illud quoque sciendum est, quod Angeli boni deputati sunt ad custodiam hominum; ita ut quisque electorum habeat Angelum ad sui profectum, atque custodiam specialiter delegatum. Unde in Evangelio (Math. xviii. 10.) Veritas, a pusillorum scandalo prohibens, ait: „Angeli eorum semper vident faciem Patris.“ Angelos dicit eorum esse quibus ad custodiam deputati sunt. Super quem locum Hieronymus tradit, unamquamque animam ab exordio nativitatis habere Angelum ad sui custodiam deputatum, inquit ita: „Magna dignitas animarum est, ut unamquamque habeat ab ortu nativitatis in custodiam sui Angelum delegatum.“ Gregorius quoque dicit (a) hom. xxxiv. in Evang. quod unusquisque unum bonum Angelum sibi ad custodiam deputatum, & unum malum ad exercitium habet. Cum enim omnes Angeli boni nostrum bonum velint, communiterque salutem omnium studeant; ille tamen qui deputatus est alicui ad custodiam, eum specialiter hortatur ad bonum, sicut legitur de Angelo Tobiae (Tob. cap. 111.) & de Angelo Petri in Actibus Apostolorum, cap. xii. Similiter & mali angeli cum desiderant malum hominum, magis tamen hominem ad malum incitat, & ad nocendum fortius instat ille qui ad exercitium eius deputatus est.

Utrum singulis hominibus singuli Angeli, an pluribus unus deputatus sit.

Solet autem quaeri, utrum singuli Angeli singulis hominibus, an unus pluribus ad custodiam, vel ad exercitium deputatus sit. Sed cum electi tot sint quot & boni Angeli sunt, plures constat esse omnes simul bonos, & malos homines quam boni Angeli sint; & cum tot sint electi quot Angeli boni, & Angeli boni plures sint quam mali, pluresque sint homines mali quam boni; non est ambiguum plures esse bonos homines quam sint mali angeli, & plures esse malos homines quam sint mali angeli, vel boni Angeli.

Confirmat unum Angelum pluribus hominibus deputari, sive simul, sive diversis temporibus.

Ideoque dici oportet, unum eundemque Angelum, bonum, vel malum, pluribus hominibus deputari ad custodiam, vel exercitium, sive eodem tempore, sive diversis temporibus. Ideo autem dicimus, eodem tempore, vel diversis temporibus: quia videtur quibusdam quod omnes homines qui sunt simul in aliquo tempore, singuli singulos Angelos habere possint, bonos, & malos: quia licet major sit numerus hominum computatis in unum omnibus qui fuerunt, & sunt, & futuri sunt, quam Angelorum: tamen quia decentibus hominibus succedunt homines, & ideo nunquam simul sunt in hac vita, Angeli vero nunquam decedunt, sed simul omnes sunt: ideo esse potest ut singuli hominum, dum in hac vita sunt singulos habeant Angelos bonos, vel malos, ad sui custodiam, vel exercitium destinatos. Caeterum, sive ita sit, sive non, non est dubitandum unumquemque hominem habere Angelum sibi deputatum, sive pluribus simul deputatus sit, sive uni singulariter. Nec est mirandum, unum Angelum pluribus hominibus ad custodiam deputari, cum uni homini plurium custodia deputetur; ita ut eorum quisque suum dicatur habere dominum, vel Episcopum, vel Abbatem.

Utrum Angeli proficiant in merito, vel in praemio usque ad iudicium.

Praeterea illud considerari oportet, utrum Angeli boni in merito, vel in praemio proficiant usque ad iudicium. Quod in meritis proficiant, atque quotidie magis ac magis mereantur, quibusdam videtur, ex eo quia quotidie hominum utilitatibus inserviunt, eorumque profectibus student. Quibusdam etiam nihilominus videtur quod in praemio proficiant, scilicet in cognitione, & dilectione Dei. Licet enim, ut ajunt, in confirmatione beatitudinem acceperint aeternam, atque perfectam; augetur tamen quotidie eorum beatitudo: quia magis ac magis diligunt, atque cognoscunt: & est eorum caritas, qua Deum, & nos diligunt, & meritum, & praemium: meritum, quia per eam, & per obsequia ex ea nobis impensa merentur, & in beatitudine proficiunt; & ipsa eadem est praemium, quia ea beati sunt.

Auctoritatibus confirmant quod dicunt.

ET quod Angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, testimoniis sanctorum confirmant. Dicit enim Isaias, cap. lxiii. 1. ex persona Angelorum, Christi ascendentis magnificentiam admiran-

Ex Edit. P. NICOL. (a) Ex illo quidem refert Hugo de S. Victore in Eruditionibus theologicis, nempe in tract. 11. Summae Sententiarum cap. 1x. quamvis in Gregorio non occurrat: fictitiaeque prius velut ex hom. xxxiv. in Evang. indicabatur ad marginem. Sed ex Lib. II. Moral. cap. xvi. analogice colligi potest, ubi non tantum Deo ministrare dicuntur boni Angeli qui adjuvant, quasi pars dextra, sed & mali qui provent, vel molestent, ac exercent, velut sinistra.